

GANDHI, VELIKI PROROK INDIJE.

Indija broji do 315 milijuna stanovnika. To je peti dio svijeta. Ta je zemlja raskomadana u 700 urođeničkih država u kojima se govori do 87 raznih dialekata. Po engleskoj procjeni gladuje dnevno do 70 milijuna Hindusa. (U 19. vijeku bile su 32 gladne godine pa je u njima umrlo ukupno do 32 milijuna ljudi). Stanovnici obitavaju u 730.000 sela, dakle oko 363 duša u svakom selu. Velika je tu nevolja: kućice su pokrivene travom i u njima stanuju skupa ljudi i životinje, a vatru lože balegama. Ipak je to pučanstvo poraslo od g. 1881. do 1911. za 50 milijuna. Uopće ono naraste za 5% u 10 god. Više od 90% bavi se poljodjelstvom. Djevojčice se udaju prije puberteta i zato 25% ih prerano umire.

U Indiji su dvije brojnije vjere: brahmanizam i budizam. Prva je u dolini Gangesa. Gautama Buddha je reformirao tu vjeru u V. vijeku prije Krista, pa se ta vjera raširila po Indiji, Kini i Japanu. Brahmanizam je poprimio pučka božanstva Višnu i Sivu, pa tako tvori najmlađi oblik vjerski »hinduizam«. Ovaj hinduizam ima oko 222 milijuna pristaša. No u njegovom krilu postoje ove sekte: jainizam s 12 milijuna sljedbenika, sikhizam s 3 milijuna, protukršćanski arya samaj i pod kršćanskim uplivom brahma samaj. U Indiji ima i 67 milijuna muhamedanaca. Kršćanstvo se tu širi onamo od 14. vijeka i sada broji do 4 milijuna duša.

O Indiji se malo govori kod nas. Ipak je sada drukčije, otkada počеше da zalaze u Evropu i drže amo tamo po gradovima učene konferencije Indijanci Sadhu Sundar Singh (Vidi »Život« br. I. ove godine), Rabindranath Tagore (koji je g. 1913. dobio Nobelovu nagradu u književnosti) i Gandhi.

Tko je Gandhi?

Mohandas Karamšand Gandhi rodio se 2. listopada 1869. u jednoj indijskoj državici, koja je pod engleskom vlašću a dio je »Britisch India«. Njegov otac i djed bijahu prvi ministri u toj državici, ali i unesrećeni radi njezine neovisnosti. On je dakle pripadao obitelji bogatoj, izobraženoj, ali ne višoj kasti brahmanskoj. Roditelji su mu pripadali indijskoj sekti jainizmu. Od ove je i uzeo svoje načelo »ahim sa« (ne čini zlo). Majka i otac bijahu vrlo nabožni i dadoše ga u odgoj jednom brahmanu. Ovaj mu ucijepi kult Višne. Iza dovršenih nauka na liceju ili High school dođe na sveučilište u Ahmedabad. Tu je doživio religioznu krizu i časom izgubi vjeru. Tada je čak jeo i kralje meso, što je za Hindusa najteži grijeh (jer tu životinju smatraju svetom i ne smiju je ni ubiti ni jesti). No dokora očuti griznju savjesti i povrati se k boljim osjećajima. Oženiše ga u 12. godini (protiv tog lošeg običaja on se odlučno bori).

U 19. godini ode na daljne nauke u Englesku. Mati ga ne pusti, dok nije položio zavjet, da će se čuvati vina i ženskih i mesa. Tako je stigao u London g. 1888. Tu je poput svojih sunarodnjaka potrošio mnogo vremena i novca. No tu se i upoznao s biblijom i hinduskom knjigom Baghavad Gita.

Gandhi se vrati u Indiju g. 1891. i poče da djeluje kao odvjetnik u Bombayu. Dostojno se odreče tog zanimanja kao nemoralne stvari. Tada se združuje sa dva indijska profesora i osnivača indijskog nacionalizma: Dadabhai i Gokhale.

G. 1893. preseli se iz Indije u južnu Afriku, u Pretoriju. U to je doba bilo u Natalu do 150.000 Indijanaca. Evropejci ih nijesu trpjeli i vlada je sve moguće činila da ih prisili na povratak u Indiju. I Gandhia su tjerali iz jednog mjesta u drugo. I on bi se bio vratio, da mu nije bilo žao sunarodnjaka. On poče da drži skupštine, piše peticije na obranu njihovu. Napokon se i u Johannesburgu odreče svoje službe i poče da živi poput siromašnih Indijanaca. Usvoji od Tolstoja mnoge ideje, te je s njime i dopisivao. G. 1904. osnuje u Phoenixu, blizu Durbanu poljodjelsku koloniju Indijanaca, koji su morali prihvatiti zavjet siromaštva. Naprama državi poče voditi pasivnu rezistenciju. Ipak svaгда priskoči joj u pomoć, kadgod se nalazila u neprilici ili potrebi. Tako je osnovao g. 1899. crveni indijski križ za rata s Burima, a g. 1904. u Johannesburgu bolnicu za okužene. Sudjelovao je i u borbi protiv pobunjenih urođenika u Natalu.

Evropejci su i dalje progonili Gandhia, pa ga baciše više puta u tamnicu; jednom ga ostaviše da pogine. To mu je pribavilo simpatije svih Azijata. Dostojno vlada ih svu silu pozatvara i dapače poubija. Mučenici povećaju broj pristaša. Gandhijev upliv seže sada iz Transvala i preko Natala. Javno mnijenje raste njemu u prilog po Africi i Indiji. Demonstracije, štrajkovi rastu. Borba traje 20 godina. Tu ga pomagahu i dva Engleza: C. F. Andrews i W. W. Pearson. Gandhi je napokon slavio pobjedu, jer je general Smuts morao prekinuti s oštrim mjerama protiv Indijanaca i dati im zatražene slobode.

G. 1914. vrati se Gandhi u Indiju. Svi su ga smatrali vođom naroda, njegovim prorokom. Što će on tu uraditi?

U Indiji je sada bio već jaki nacionalistički pokret, koji je došao sa zapada i sami su ga Englezi širili. Nacionalističku su ideju širila dva Indijanca: Gokhale i Tilak. Ovi su znali tu ideju vrlo zgodno primjeniti čuđi i kulturi Indijanaca. Gokhale je predbacio Englezima, da su osiromašili Indiju i da s njom postupaju kao s osvojenom zemljom; ništa se ne brinu za odgoj urođenika, Indijance isključuju od civilnih službi. Indijanci usredotočiše svoje nezadovoljstvo protiv ondašnjeg podkralja lord Curzona. Pobune su i umorstva bila na dnevnom redu. Još više dobiše srčanosti ovi vođe Indijanaca, kad su Japanci pobijedili Rusiju g. 1905. Prvi put odr-

žaše Indijanci svoj kongres g. 1885. i od tada je on kao službena ustanova (koja se lojalno drži prema Engleskoj) sve do smrti Gokhale g. 1914. Međutim se rodi skrajna stranka, koja traži za Indijance »swaraj« ili Home rule. Gandhi usvoji tu ideju i postavi je na religiozni temelj^{*)}, pa je tako sada ova stranka više religiozni pokret nego li politička stranka. Indija je dala Engleskoj početkom rata g. 1904. do milijun ljudi na raspoloaganje. G. 1917. svane i Indiji bolja godina. Te su godine Turci u Mesopotamiji potukli Engleze i uhvatili zapovjedajućeg generala, pa je A. Chamberlain odstupio kao državni tajnik za Indiju. Na njegovo je mjesto došao Edwin S. Montagu, čovjek širokih pogleda. Ovaj je iznio nacrt, po kome bi Indijanci dobili mnogo slobode i konstitucionalnu vladu: u Delhi će biti središnja legislatura, po pokrajinama druge. Tako će Indijanci sami odlučiti o porezu i inim stvarima, imati u rukama ministarska mjesta. No Engleska nije održala riječ, koju je zadala za rata, pa indijski vođe počеше da traže potpunu autonomiju, swaraj. Sada je bio vrhovni vođa Tilak; on je vodio nemoćno. No kad on umrije g. 1920., preuze vodstvo u ruke Gandhi.

Već je prije toga Gandhi započeo vjersku rezistenciju protiv engleske vlade pomoću »hartala«, t. j. dana posta i molitve 6. travnja 1919. Tada je došlo do nemira u Delhi, pa Gandhi onamo pohitio da miri. Vlada ga dade uhvatiti u Bombayu. Opet dođe do jačih nemira.

Doslje su Indijanci i muhamedanci bili neprijatelji. No kad su muhamedanci čuli za engleski mir (1920) s Turcima, to ih jako uznemiri, pa se pridružiše Gandhu. 30. lipnja te godine odrediše skupa »nesudjelovanje«, koje će proglasiti 1. kolovoza. U čemu sastoji to nesudjelovanje? Indijanci će po tome zapustiti sve naslove i časne službe, ne će sudjelovati u vladi, štrajkovat će u sudištim, bojkotirati škole vladine i legislativne vlasti ne će primati civilnu ni vojničku poštu. To je bilo negativno. Pozitivni je dio bio: **swadeshi**. Što je to? To znači razviti vlastitu industriju i tako zamijeniti zapadnu produkciju. To je bio prvi korak. Daljni bi bio civilni neposluh, uskraćenje poreza i nameta, neposluh prema zakonima. No Gandhi je htio polako pripremiti narod na ovo zadnje. On je oprezan i ne će nasilja, niti da masa podivlja. Stoga on odredi, da svaka kuća indijska uvede kotačić za predu (čarka) i ne kupi strane tkanine, te da se svi Indijanci odreku vina i alkohola. Silno oduševljenje nastade i danas traje, pa su javno u kolovozu g. 1921. spalili strane tkanine u Bombayu.

Gandhi hoće da oslobodi nacionalnu dušu. To je njegova glavna misao. Stoga otvori u studenom 1920. prvo nacionalno sveučilište u Ahmedabadu. Vjerski su mu temelji dharma za Indijance i islam

^{*)} Svoju je nauku Gandhi razvio u svom djelu »Mlada Indija«. Nedavno je to djelo izišlo u francuskom prevodu »La Jeune Inde« (Paris, Stock).

za muhamedance; ta će universa spasti i indijske dialekte i istisnuti engleski jezik. Tu otvori i kuću »satiagraha ashram«, gdje učitelji polažu ove zavjete: zavjet istine, z. »ahimsa«, da ne će nikoga ubiti ni zlo učiniti tiranu, z. celibata, z. apstinencije, z. da ne će krasti i z. siromaštva. Oponaša naše samostane.

1. 8. 1920. započe »nesudjelovanje«. Dskora postade položaj ozbiljan za Engleze. Amo tamo pojave se i nemiri i Gandhi suspendira daljni štrajk. U to doba zađe Gandhi i u najnižu kastu »parija«. Tu je naišao na silne poteškoće, jer i sami parije misle, da su kažnjeni za grijeh prije svog poroda i da nemaju duše. On ih ohrabri i primi u kongres nacionalni skupa s muhamedancima i Hindusima. To je pomoglo.

Nacionalni kongres g. 1921. dade Gandhiu potpunu vlast. Tako on sada raspolaze s 100 milijuna ljudi i može najaviti revoluciju po volji. Vlada na to dade pohvatati njegove pomagače i prijatelje. Kad je princ Galesa došao u Bombay, Indijanci ga ignoriraju. No i tu nastadoše nemiri i Gandhi pohiti da miri. Sada suspendira bojkotiranje i odredi opet »hartal« za 24. prosinca, kad će spomenuti princ doći u Kalkutu. Taj dan mase odoše iz tog grada. Gandhi zatim najavi podkralju novo bojkotiranje za veljaču 1922. I opet nastadoše neredi i Gandhi, protivnik nasilja, zaustavi ponovno bojkot, pa naredi post za 5 dana. Dapače svjetova krivcima, neka se sami prijave vladi. Napokon vlada i njega zatvori. 10. ožujka te godine i iza 8 dana osudi ga na 6 godina tamnice. Na sudu je rekao: »Ja znam, da se igram vatrom. I ako me pustite na slobodu, ja ću opet početi. Pitam i primiti ću s veseljem najveću kaznu, koju se može dati za promišljeni zločin. Ili demisionirajte ili me osudite«. Osuda nije prouzrokovala nikakvih nemira, jer je eto sam Gandhi tražio kaznu. Ovaj je primjer još više oduševio njegove pristaše i stekao mu novih.

Dok je Gandhi bio u tamnici, upravu pokreta preuze C. R. Das. Ovaj je savjetovao, neka pristaše pokreta uđu u sve uprave. I tako ih ovi osvojiše, pa je vlada imala sada još teži položaj. No u siječnju 1924., kada je došao na vladu u Engleskoj J. R. Mac Donald, podkralj pomilova Gandhia. Odmah se sastade nacionalni kongres u Belgaumu i tu se pomiriše ova dva vođe kompromisom: Gandhi suspendira nekooperaciju i dozvoljava swarajistima da uđu u zakonodavne ustanove, a Das dozvoljava da sve indijske kuće uvedu »čarku« (jer će jedna godina ovakova prediva na čarki uništiti englesko predivo). Tako sada stoje stvari u Indiji.

* * *

Gandhi je po naravi mek i ako je vrlo energičan. Njime vlada neki istočni misticizam. Od kršćanstva je usvojio samo neku snošljivost prvih kršćana. Velika šteta, što ovaj čovjek nije proučio katoličku nauku, nego poznaje protestantizam, koji ga nikako ne

može da oduševi. Kao pravedan čovjek ipak vrlo povoljno sudi o radu katoličkih misijonara u Indiji i misli, da će ovi moći trajno osvojiti Indijance za kršćanstvo. Gandhi se upoznao i s Tolstojevom filozofijom, pa je i usvojio neka dobra i neka loša njegova načela, osobito neki panteistički misticizam, koji je on nešto preinačio prema indijskim vjerskim nazorima^{*)}.

*) U Letopisu Matice srpske, februara 1925., Dr. P. R. Radosavljević nema ovo pred očima, pa vidi u Gandhiju samo dobru stranu. To je pretjerani optimizam. Mislim, da je morao i Joško Pokorn prikazati i lošu stranu Gandhijevu u svom članku »Mahatma Gandhi« u »Socialna Misel« br. 4, t. g. (Ljubljana).

Sl.

ODGOJ U ENGLESKOJ.

1. Povjesnički razvitak.

U početku su samostani, župe i katedrale imale monopol odgoja u Engleskoj. Tada je bilo više vrsti škola: pjevačkih, koralnih (chantry school), katedralnih, samostanskih, staliških, latinskih, kolegijalnih. Nekoje su od tih škola podučavale u počecima, druge su davale srednju naobrazbu. U poznijem su srednjem vijeku i najmanji gradovi, čak i sela imala svoje škole. Nadošlo je novo doba. Sistem lena, križarske vojne, stvaranje trgovačkih cehova podi-goše nove škole, koje nijesu bile pod nadzorom Crkve. Ipak je ona imala dugo vremena pravo, da te škole priznade ili ne, i tako da nadzire učitelje. Taj je nadzor katoličkoj Crkvi za reformacije otela nova engleska crkva.

Kako je onda bilo na školskom polju? Foster Watson dokazuje u svom djelu »The Grammar Schools to 1660«, kako protestantizam u Engleskoj odmah na svom početku uništio je škole poput općeg potopa. Kasnije je izradio svoj sistem školski i škole opet otvorio. U realnosti je otada nestalo tu katoličkog odgoja. Tako je ostalo do francuske revolucije. Dotle su se svi vladari natjecali da iskorene katoličku Crkvu u Engleskoj: U 23. godini svoje vladavine na pr. izdade Elizabeta zakon, po kome ne smije nijedan katolički učitelj podučavati, ako ga ne odobri i ne potvrdi protestantski biskup. Za Karla II. iziđe »čin izjednačenja« (Act of Uniformity), koji traži da se svi učitelji i odgojitelji pridruže novoj anglikanskoj crkvi. Kralj Jakov I. zabranio je katoličkim roditeljima slati djecu